

KLAVB ir Klaipėdos regiono savivaldybių viešųjų bibliotekų bendradarbiavimo galimybės informacijos išteklių fondo organizavimo srityje

2022 m. Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės viešoji biblioteka (toliau – KLAVB) vykdė tyrimą „KLAVB ir Klaipėdos regiono savivaldybių viešųjų bendradarbiavimo galimybės informacijos išteklių fondo organizavimo srityje“. Klaipėdos regiono bibliotekų apklausa vykdėta 2022 m. nuo vasario 2 d. iki kovo 10 d. Klausimynas regiono bibliotekoms buvo pateiktas elektronine forma, prašant kiekvienos bibliotekos pateikti po vieną anketą. Apklausoje dalyvavo visos 11 Klaipėdos regiono savivaldybių viešosios bibliotekos (toliau – SVB, Klaipėdos regiono SVB).

Tyrimo tikslas – išnagrinėti KLAVB ir Klaipėdos regiono savivaldybių viešųjų bibliotekų bendradarbiavimo galimybes informacijos išteklių fondo organizavimo srityje.

Teorinis pagrindas. Prieš sudarant apklausos anketą buvo išanalizuotos tyrimų ataskaitos ir dokumentai, susiję su informacijos išteklių fondų organizavimo sritimi. Išanalizuota tyrėjų grupės sudaryta „Lietuvos bibliotekų informacijos išteklių fondo valdymo koncepcija“. Joje akcentuojamas informacijos išteklių fondo organizavimo koordinavimas ir apskričių viešosioms bibliotekoms keliami uždaviniai, stiprinant metodinės pagalbos teikimą priskirtos teritorijos bibliotekoms. Koncepcijoje akcentuojama, kad: „koordinavimo galimybes turėtų išnagrinėti, aptarti ir įvertinti visų bibliotekų, ne tik apskričių viešųjų bibliotekų specialistai.“¹

Kitas svarbus informacijos šaltinis tai – Laimos Kutiščevos ir Genovaitės Ivaškevičienės tyrimo „Savivaldybių viešųjų bibliotekų fondų sistema“ ataskaita.² Keletas šio tyrimo išvadų, kuriomis remiantis buvo sudaromas klausimynas:

- SVB turi būti parengusios ir patvirtinusios fondo organizavimą reglamentuojančius dokumentus.
- SVB fonduose esanti šakinė literatūra mažai naudojama ir atnaujinama.
- SVB fondų struktūroje saugyklų fondai nerekomenduojami.
- SVB susiduria su elektroninių išteklių panaudos apskaitos sunkumais.

Kitos SVB aktualios problemos – fondų, ypač šakinės literatūros, atnaujinimas, knygų aukcionų organizavimas, populiariųjų leidinių trūkumas, klasikos kūrinių perleidimas.

Sudarant klausimyną, analizuotos **Klaipėdos regiono savivaldybių viešųjų bibliotekų metinės ataskaitos už 2020 metus**. Jose minimos šios problemos:

---

¹ JANAVIČIENĖ, D.; CICĖNIENĖ, R.; IVAŠKEVIČIENĖ, G.; JANUŠEVIČIENĖ, R. ir kt. *Lietuvos bibliotekų informacijos išteklių fondo valdymo koncepcija*. Vilnius, 2018. Prieiga per internetą: https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/IIF_valdymo_koncepcija.pdf.

² KUTIŠČEVA, L.; IVAŠKEVIČIENĖ, G. *Savivaldybių viešųjų bibliotekų fondų sistema*. Vilnius, 2018. Prieiga per internetą: https://drive.google.com/file/d/10_L-MDhr0rNmP32HocDXgJwH2wM056w/view.

- Nuolatinis informacijos išteklių kainų didėjimas, suvaržymai naujų dokumentų įsigijimui iš kitų šaltinių;
- Šakinės literatūros stoka, knygų fondo senėjimas bibliotekos padaliniuose, bibliotekose užsilikusi senesnio leidimo šakinė literatūra lieka nepanaudota ir sensta lentynose, nuo to nukenčia fondo apyvartos rodiklis bei panaudojimo koeficientas;
- Moksleivių programinės literatūros trūkumas;
- Tarpbibliotekinio abonemento paslaugos populiarumo stoka.

Rengiant klausimą, buvo remiamasi *Klaipėdos regiono bibliotekų veiklos modeliu*, kuriame numatytos KLAVB regioninės veiklos kryptys. Viena jų – informacijos išteklių valdymas. Šios veiklos tikslas – efektyviai valdyti informacijos išteklius, koordinuojant išteklių įsigijimą tarp regiono bibliotekų, ir taip užtikrinti visuomenei prieigą prie išsamios, aktualios, vertingos, patikimos ir savalaikės informacijos. Tikslui pasiekti keliami uždaviniai:

1. Koordinuoti informacijos išteklių valdymą: siekti optimalaus informacijos išteklių pasiskirstymo regione.
2. Teikti tarpbibliotekinio ir tarptautinio tarpbibliotekinio abonemento paslaugas: kurti informacijos išteklių logistikos strategiją bei siekti valstybės dotacijos TBA ir tarptautinio TBA paslaugas teikti nemokamai.
3. Koordinuoti elektroninės informacijos išteklių valdymą: nuosekliai formuoti informacijos išteklių fondą, suteikiant prieigą prie specializuotos informacijos, duomenų bazių, kurti lokalias informacijos duomenų bazes, pildyti jas koordinuotai su regiono bibliotekomis, siekti minimalių lokalių informacijos duomenų bazių integralumo ir teikti informacijos paslaugas gyventojams.³

KLAVB 2022 metų veiklos plane numatyta, kad KLAVB ir regiono SVB informacijos išteklių fondų organizavimo srityje svarbus bendradarbiavimas: sudarant palankias sąlygas vartotojams naudotis prenumeruojamomis duomenų bazėmis, teikiant išsamią informaciją apie šias galimybes, skatinant naudojimąsi elektroniniais informacijos ištekliais, vykdant TBA ir tarptautinio TBA skolinimo paslaugą.

Išanalizavus tyrimų ataskaitas ir dokumentus, pirmiausia siekta sužinoti, kaip Klaipėdos regiono bibliotekos reglamentuoja informacijos išteklių fondo organizavimą, kokius dokumentus yra pasirengusios.

---

³ *Apskričių viešųjų bibliotekų regioninės veiklos plėtros modelis*, 2019, p. 4.

Informacijos išteklių fondo organizavimą reglamentuojantys dokumentai

Visos apklausoje dalyvavusios bibliotekos nurodė, kad turi vadovo įsakymu patvirtintus informacijos išteklių fondo organizavimą reglamentuojančius dokumentus. Dokumentų patvirtinimo metai varijuoja nuo 2005 iki 2022 m. Pastebėta, kad viena biblioteka vadovaujasi senesniais nei 10 metų patvirtintais dokumentais: 2005 m., 2009 m. ir 2011 m. Dvi bibliotekos vadovaujasi 2011 m. patvirtintais nuostatais. Dar viena biblioteka vadovaujasi 2011 m., 2015 m. ir 2017 m. dokumentais. Kitos keturios bibliotekos yra atnaujinusios dokumentus fondo komplektavimui ir savo veikloje remiasi dokumentais, patvirtintais nuo 2017 iki 2022 m. Trys bibliotekos nenurodė konkrečių dokumentų pavadinimų, tačiau viena iš jų pažymėjo, kad šiuo metu „ruošiami nauji bibliotekos fondo apsaugos nuostatai“, o kita biblioteka teigė, kad dokumentus turi, bet daugumą jų reikia atnaujinti. Dar viena biblioteka nurodė, kad 2021 m. patvirtino „*mokamų paslaugų teikimo tvarkos aprašą, kurio atskiruose prieduose yra reglamentuojami pamestų dokumentų ir kt. apskaita <...> Šiuo metu ruošiami nauji Bibliotekos fondo nuostatai. Žinių, kaip tinkamai ruošti nuostatus, neturime.*“ Vertėtų atkreipti dėmesį į galimybę padėti regiono SVB rengti išsamius nuostatus, kuriuose būtų patvirtinta fondo organizavimą reglamentuojanti tvarka.

Analizuojant bibliotekų patvirtintų dokumentų pavadinimus, nustatyta, kad dažniausiai pasikartojantys dokumentų pavadinimai, skirti fondo organizavimui reglamentuoti yra šie:

- **Dokumentų įkainojimo (patvirtinti 3 bibliotekose):** *Dokumentų įkainojimo nuostatai (2011 m.), Spaudinių ir kitų dokumentų įkainojimo komisijos nuostatai (2018), Spaudinių ir kitų dokumentų įkainojimo metodika (2020 m.).*
- **Dokumentų apskaitos (patvirtinti 3 bibliotekose):** *Dokumentų apskaitos nuostatai (2011 m.), Dėl X bibliotekos dokumentų fondo apskaitos tvarkos aprašo patvirtinimo (2017 m.), X bibliotekoje gaunamų ir dokumentų priėmimo ir apskaitos vedimo tvarkos aprašas (2019 m.)*
- **Fondo apsaugos (patvirtinti 2 bibliotekose):** *Fondo apsaugos nuostatai (2011 m. ir 2017 m.)*
- **Komplektavimo tarybos (patvirtinti 2 bibliotekose):** *Fondų komplektavimo tarybos veiklos nuostatai (2005 m.), Dėl komplektavimo tarybos darbo nuostatų patvirtinimo (2011 m.).*
- **Dokumentų dovanojimo (patvirtinti 2 bibliotekose):** *Dėl X bibliotekai dovanojamų dokumentų atrankos ir priėmimo taisyklių patvirtinimo (2015 m.), X bibliotekos dovanojamų dokumentų atrankos ir priėmimo tvarkos aprašas (2021 m.).*

Informacijos išteklių fondo komplektavimo prioritetai, turimo fondo privalumai ir trūkumai

Bibliotekos nurodė savo informacijos išteklių fondo komplektavimo prioritetus. Dažniausiai minimi prioritetai:

- vartotojų poreikiai (paminėjo 8 bibliotekos);
- kraštotyriniai dokumentai, krašto literatūros fondas (minėjo 5 bibliotekos);
- fondo universalumas (paminėjo 4 bibliotekos);
- literatūra vaikams (minėjo 3 bibliotekos);
- lietuvių literatūra (paminėjo 3 bibliotekos).

Kiti bibliotekų akcentuojami komplektavimo prioritetai: naujausia šakinė literatūra; originali, programinė literatūra ir informaciniai leidiniai; selektyvumo, ideologinio neutralumo, profiliavimo, prieinamumo; kokybės ir aktualumo; pagal turinį išskirtinis dėmesys skiriamas meno leidiniams.

Regiono bibliotekų atstovai pateikė savo turimų informacijos išteklių fondų privalumus ir trūkumus, kuriais remiantis analizuotos regiono SVB informacijos išteklių fondo stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės. Stiprybės – **universalumas, orientavimasis į skaitytojų poreikius**, sukaupti **kraštotyros fondai ir išskirtinės kolekcijos**: „*universalus fondas, orientuotas į bendruomenės poreikius, Kraštotyros fondas; universalus fondas (vietiniams ir kurorto svečiams); fondas universalus, pritaikytas įvairiems vartotojų poreikiams; sukauptas nemažas fondas apie Žemaitiją: istoriją, papročius, žymius žmones, jų kūrybą, taip pat apie X kraštą ir jos žmones; VB kaupiame, saugome ir populiariai knyginio paveldo dokumentus, ikonografijos ir rankraščių rinkinius*“ .

Įvardinti turimų fondų trūkumai: dėl riboto finansavimo lėtai atnaujinamas fondas, ypač šakinės literatūros, programinės literatūros dėl pasibaigusių tiražų trūkumas, laukiančiųjų eilės prie populiariausių leidinių. Atnaujinant fondą, bibliotekos susiduria su fizinėmis fondo plėtros problemomis: leidžiamos storesnės knygos, todėl tenka nurašyti daugiau knygų dėl vietos stokos fonde.

Veiksniai, darantys įtaką bibliotekų informacijos išteklių fondo organizavimui

Klausimyne regiono bibliotekoms buvo pateiktos šalies mastu identifikuotos problemos ir prašoma įvertinti nuo 0 iki 4, kokią įtaką bibliotekos informacijos išteklių fondo organizavimui daro nurodyti veiksniai, kur 4 – labai didelę įtaką, o 0 – labai mažą. Apklausos rezultatai parodė, kad darantys reikšmingiausią įtaką SVB informacijos išteklių fondo organizavimui veiksniai – tai nuolatinis dokumentų kainų augimas, nurašytų dokumentų utilizavimo problemos, nepakankamas finansavimas. Paaaiškėjo, kad viešųjų pirkimų procedūros ir apmokėjimo tvarka nekelia svarių sunkumų, įsigyjant informacijos išteklių iš užsienio elektroninių tinklalapių.

Elektroninių išteklių komplektavimas ir panauda

Regiono bibliotekų atstovai akcentavo mažą vartotojų poreikį naudotis elektroniniais ištekliais, lėšų trūkumą, bibliotekos darbuotojų mažą naudojimąsi el. ištekliais, dideles elektroninių skaityklių kainas. Šias problemas gali lemti tai, kad dėl lėšų trūkumo nėra sudaromos palankios sąlygos vartotojams patogiai naudotis el. ištekliais. Žinoma, labai svarbus išlieka ir kalbos barjeras, kuris trukdo tiek vartotojams, tiek darbuotojams naudotis duomenų bazėmis. Skatinant aktyvesnę vartotojų naudojimąsi duomenų bazėmis, septynios regiono SVB norėtų interaktyvių naudojimosi DB vadovų, kuriuos būtų galima patalpinti bibliotekos tinklalapyje, aktyvesnio duomenų bazių viešinimo. Šešios regiono SVB norėtų DB naudojimosi vadovų lietuvių kalba.

Pateikus klausimą, ar elektroninių išteklių komplektavimo ir panaudos problemas galėtų išspręsti bendras KLABB ir regiono SVB elektroninių išteklių prenumeravimas, penkios bibliotekos šiai idėjai pritarė, trys bibliotekos mano, kad tai iš dalies išspręstų arba galbūt išspręstų minėtas problemas. Dar viena biblioteka akcentavo, kad tai turėtų būti daroma respublikos mastu, o kita biblioteka teigė, kad *rajone mažas elektroninių išteklių poreikis ir pakankamai didelis elektroninių knygų pasirinkimas biblioteka.lt.*

Aktualios temos ir profesiniai susitikimai

Visoms regiono bibliotekoms profesinės diskusijos, seminarai ir kiti patirties pasidalijimo renginiai yra aktualūs dėl galimybės bendrai spręsti kylančias problemas, besikeičiančių informacijos išteklių organizavimo reikalavimų, darbuotojų kaitos, žinių atnaujinimo svarbos. Daugiau nei pusė SVB profesinius klausimus norėtų aptarti kartą per metus, kita dalis bibliotekų – kartą per pusę metų. Kaip aktualias temas informacijos išteklių fondo organizavimo srityje bibliotekų atstovai nurodė šias:

Dokumentų atranka nurašymui, audiovizualinių dokumentų apskaitos klausimai;

El. knygos, jų komplektavimas ir apskaita;

Naujosios programos funkcionalumas. (LIBIS)

Tarpbibliotekinio abonemento (TBA) paslaugos svarba

KLAVB rengia temines parodas ir jas skolina regiono SVB, naudojant TBA paslaugą, tačiau TBA skolinimo paslauga parodoms rengti savo iniciatyva naudojosi nedidelė dalis (3 iš 11) regiono bibliotekų. Naudojimosi priežastys – poreikis gauti įdomių, retesnių leidinių, kurių nėra SVB fonduose; bibliotekos filialai neturi pakankamai leidinių įvairioms parodoms rengti. Tačiau dauguma regiono bibliotekų nesinaudojo galimybe skolintis leidinių rengti parodoms, nes rengia parodas iš savo fondo, neturi didelių erdvių parodų eksponavimui.

KLAVB parengtų knygų parodų aktualumas regiono bibliotekoms

Bibliotekos, kuriose buvo eksponuotos KLAVB parengtos knygų parodos, vertino jas labai teigiamai. Kai kuriose bibliotekose nėra tekę eksponuoti KLAVB knygų parodų, tačiau šios bibliotekos neišreiškė poreikio ateičiai dėl šių priežasčių: pakanka savo išteklių parodoms rengti arba nėra sąlygų parodų eksponavimui. Bibliotekos, kurios linkusios eksponuoti KLAVB parodas savo bibliotekose, norėtų išskirtinių parodų apie Klaipėdos regiono istoriją, Klaipėdos krašto žymius žmones, Mažąją Lietuvą, apie atskiras šalis (ypač domintų apie rytų šalis), Ievą Simonaitytę, istorinėmis temomis.

Bendras knygų kolekcijų valdymo modelis, saugyklos ir mainų fondų reikšmė

Viena iš iniciatyvų informacijos išteklių organizavimo srityje, išbandant bendrą knygų kolekcijų valdymą, – tai projektas „Inovatyvūs Lietuvos bibliotekų skaitymo skatinimo sprendimai vaikų ir jaunimo socialinių santykių kūrimui su aplinka“. Šio projekto metu Panevėžio, Kauno ir Klaipėdos apskričių viešosios bibliotekos sudarė ir įsigijo vienodas knygų kolekcijas, kurias perduos regiono bibliotekoms, dalyvaujančioms projekto veiklose. Gautos kolekcijos knygos bus išduodamos skaitytojams bibliotekose ir projekto metu įsigytais knygomatais. Apklausa parodė, jog trys regiono SVB šią iniciatyvą vertina kaip labai gerą. Dvi bibliotekos pastebi šio sprendimo trūkumą: „*vienas kompletas visam rajonui greitai susidėvės*“; „*Labai sunku užtikrinti jų apsaugą*“. Kitos bibliotekos neskubėjo vertinti pradėto projekto naudos: „*Projektą vertiname teigiamai, o bendrų knygų kolekcijų valdymą įvertinsime eigoje*.“; „*įdomus ir svarstytinas sumanymas*“. Keletas bibliotekų išsakė savo abejones: „*Nežinau, ar tai skatins skaitomumą, vaikų ir jaunimo skaitymo rodikliai kasmet ženkliai mažėja, nors gauname pakankamai nemažai naujų dokumentų*“; „*Blogai. Sudėtinga, o nauda abejotina*“. Suprantama, kad šiuo metu bibliotekoms sudėtinga įvertinti šio projekto reikšmę, nes dar nėra galutinio rezultato, tačiau dauguma bibliotekų palankiai vertina idėją.

Vieningas informacijos išteklių fondas

Regiono bibliotekos nelinkusios pritarti vieningo informacijos išteklių fondo, pasiskirstant temomis ar mokslo šakomis, formavimo idėjai: „*Nemanau, kad tai gali pavykti regiono mastu, nes*

ir viename mieste tai sunkiai įgyvendinama, nors pastanga yra“; „Tikrai NE. Galvokim apie savo vartotojus!“; „Nepritariame tokiam fondo formavimui.“. Viena biblioteka pažymi, kad šį bendradarbiavimo modelį būtų labai sudėtinga įgyvendinti, nes skaitytojai nėra linkę laukti ir tikisi informaciją gauti iš karto: „Labai sudėtinga. Iš vienos pusės būtų naudinga finansiškai, nes bendradarbiaudami galėtume įsigyti daugiau informacinės literatūros, o iš kitos pusės – skaitytojai dažniausiai nori knygos čia ir dabar. Nebent tokį bendrą informacinės literatūros fondą galėtų formuoti mažiau paklausiems, retesniems leidiniams.“ Kita biblioteka matytų galimybę tarpusavyje bendradarbiauti dėl prieigos prie elektroninių išteklių organizavimo.

Mainų fondas. Regiono SVB, paklaustos, ar būtų reikalingas bendras KLAVB ir regiono SVB informacijos išteklių mainų fondas, neišreiškė palaikymo šiai idėjai ir tam nurodė priežastis:

nėra poreikio;

naudojamės TBA;

nemanome, kad tai būtų efektyvu. Trūkstamų leidinių trūkumą išsprendžia TBA;

turime savo, tačiau KLAVB galėtų inicijuoti dokumentų iš mainų fondų e-išpardavimo programos sukūrimą.

Dėl bendro mainų fondo naudos abejojama dar ir dėl to, kad informacija, ypač specialioji / šakinė literatūra greitai sensta ir gali nebūti pakankamai panaudojama, kol dar yra aktuali. Viena biblioteka pasiūlė kurti elektroninio išpardavimo programą, tačiau šios idėjos realizavimas komplikotas dėl galiojančių įstatymų, kurie neleidžia bibliotekoms pardavinėti knygų.

Saugyklos fondas. Apklaustos rezultatai parodė, kad tik trys (iš 11 bibliotekų) regiono SVB turi saugyklos fondus: dvi bibliotekos iš saugyklos fondo neišduoda dokumentų skaitytojams, o trečios bibliotekos planuose šį fondą naikinti. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad Klaipėdos regiono SVB vis labiau atsisako saugyklos fondų.